Skandinaviska unionen under medeltiden.

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

<chapter name="I. Unionsbref under Magnus Eriksson.</">

I.

Unionsbref under Magnus Eriksson.

Allmänna synpunkter. Unionstidens historia omöjlig att förstå, om *moderna synpunkter* tillämpas. Källorna bristfälliga: sparsamma inhemska och utländska krönikenotiser; *urkunder*, ofullständigt bevarade, dels blott i afskrifter eller utkast, dels blott från endera partens sida. Urkunderna viktigast (ss. framgångna ur självfva det politiska lifvet); men måste tolkas med hänsyn till tidens sedvanor och former. Deras tydning tillika bidrag till uppfattning af den *historiska forskningens metod.* — Vanligt *misstag* att betrakta sådana urkunder ss. *lagstiftningsbeslut* i nyare mening. Osäkerhet i äldre tider om lagstiftnings *rättmätighet* och dess vederbörliga *faktorer* och *omfattning*. Urkunderna intyga närmast *personliga förpliktelser*. Därur utvecklas småningom vissa *grundsatser* om rättslig myndighet; med tvekan tillämpade, ofta bestridda. — *Lagar* i de skandinaviska länderna endast gällande *med folkets samtycke* i de *särskilda landskapen*. *Konungsstadgar* gällande för *riksstyrelsen;* deras begränsning i förhållande till lagarna tvifvelsam. Ingen häfd för utveckling af en rättsordning *utöfver* det särskilda riket. Unionstidens politiska problem = frågan om en sådan rättsordning.

Unionen med Norge. Efter Birger Magnussons fördrifvande och Håkan Magnussons död (1319) tronen ledigbåde i Sverge och Norge. Riket upprätthållet af *stormansförbund* (riksrådet ännu ej fullt konstitueradt): i Sverge för att göra den omyndige Magnus Eriksson till konung, i Norge för att bevaka hans arfsrätt till kronan (rättarbot 1302; förmyndarestyrelse).

Aftalet i Oslo 1319 (26—28 juni). Urkund endast i *norsk öfversättning* af *latinskt original*, utfärdadt från *svensk sida*. Olika meningar om dess betydelse. *Vittnesbörd* om *edsvurna löften*. Gällande blott *tills konungen själf kunde regera.* — Löfte att välja Magnus till svensk konung, att inom viss tid föra honom till Norge att där hyllas. Konungen skulle ömsom vistas lika lång tid i hvartdera riket (undantag på grund af *nödtvång* och *ömsesidigt samtycke*). Ingen *skyldighet* för det ena rikets män att följa konungen längre än till gränsen (men *tillstånd* för norrmän att tjäna honom äfven i Sverge). Norges kronoinkomster skulle användas till *konungens* underhåll och hjälp (med *lika stor kostnad* från Sverges sida). — *Bekräftelse* genom *stormännens eder; garanti* genom svenske och norske *biskopars dom* och *bannlysning*.

Missbruk af regeringsmakten (genom hertiginnan Ingeborg och Knut Porse); ny riksstyrelse i hvartdera riket genom *riksråd* och *riksämbetsmän* (1322—23). Magnus Erikssons egen regering; särskild riksstyrelse i Norge i hans son Håkans namn (1343—44).

Unionen med Skåne. Danska riket splittradt under inhemske och utländske länsinnehafvare. *Skåne* (med Blekinge, Lister och Hven) reste sig mot grefve Johan af Holstein och hyllade konung Magnus såsom "rätt herre och konung" (genom ärkebiskop Karl af Lund, prelater, stormän, städer och allmoge, juni 1332; *skyddsbref* af konungen för hela Skåne och för ärbebiskopen och hans kyrka). Öfverlåtelsen godkänd genom *traktat* mellan konungen och holst. hertt. (nov. 1332; mot en penningsumma). *Bekräftad* genom: *hyllningsbref* af ärkebiskop Peter af Lund m. fl. juni 1340; *skyddsbref* af konung Magnus, juni 1340; flere *stadfästelsebref* af konungValdemar af Danmark, 1341—43; *förpliktelsebref* af ärkebiskoparne af Lund och Upsala m. fl. prelater att upprätthålla föreningen mellan Skåne och Sverge, nov. 1343. Skånes hyllning gällde konung Magnus *och hans arfvingar* (upptaget i konungatiteln jämte Sverge och Norge). — Skånes förlust omkring 1360.

II.

Kalmarunionen.

Kröningsmötet i Kalmar. Erik af Pommern kröntes samtidigt *för alla tre rikena* i Kalmar (17 juni 1397). Därvid förhandlades emellan *alla tre rikenas råd* såsom en *samfäld korporation* och drottning Margareta (jämte konung Erik) om *unionen* och den *gemensamma konungamakten*. Fullt *authentisk urkund* (13 juli 1397; danskt original; med 67 insegel af andliga och världsliga riksråd) = *förpliktelsebref* till konungen och drottningen: kröningen betecknas såsom *gemensam* och förrättad *med alla rikenas samtycke;* bekräftelse af alla särskildt gifna villkor för *slott och län* med giltighet såväl i konungens och drottningens lifstid som *efter deras död;* tacksägelser till drottningen.

Unionsbrefvet (20 juli 1397). Först i nyare tider betraktadt såsom unionens rättsliga grundval. Dess senare åberopande under medeltiden. Olika meningar om dess betydelse och innebörd (Georgii; Paludan-Müller; Rydberg; Erslev). — *Pappersurkund* med *påtryckta* insegel, färre än de i brefvet omnämnde utställarne (10 af 17), som sägas *vidhänga* sina insegel. Försök att förklara denna bristfällighet (förkastadt förslag?; norrmännens vägran?). Lösning genom brefvets *formulering*. — *Vittnesbörd* om verkligen *fattade beslut* vid *kröningsmötet* (omöjligt att antaga, att de beseglande velat intyga en osanning). *Koncept*, hvars riktighet intygas till Valdemar af Danmark, 1341—43; *förpliktelsebref* af ärkebiskoparne af Lund och Upsala m. fl. prelater att upprätthålla föreningen mellan Skåne och Sverge, nov. 1343. Skånes hyllning gällde konung Magnus *och hans arfvingar* (upptaget i konungatiteln jämte Sverge och Norge). — Skånes förlust omkring 1360.

II.

Kalmarunionen.

Kröningsmötet i Kalmar. Erik af Pommern kröntes samtidigt *för alla tre rikena* i Kalmar (17 juni 1397). Därvid förhandlades emellan *alla tre rikenas råd* såsom en *samfäld korporation* och drottning Margareta (jämte konung Erik) om *unionen* och den *gemensamma konungamakten*. Fullt *authentisk urkund* (13 juli 1397; danskt original; med 67 insegel af andliga och världsliga riksråd) = *förpliktelsebref* till konungen och drottningen: kröningen betecknas såsom *gemensam* och förrättad *med alla rikenas samtycke;* bekräftelse af alla särskildt gifna villkor för *slott och län* med giltighet såväl i konungens och drottningens lifstid som *efter deras död;* tacksägelser till drottningen.

Unionsbrefvet (20 juli 1397). Först i nyare tider betraktadt såsom unionens rättsliga grundval. Dess senare åberopande under medeltiden. Olika meningar om dess betydelse och innebörd (Georgii; Paludan-Müller; Rydberg; Erslev). — *Pappersurkund* med *påtryckta* insegel, färre än de i brefvet omnämnde utställarne (10 af 17), som sägas *vidhänga* sina insegel. Försök att förklara denna bristfällighet (förkastadt förslag?; norrmännens vägran?). Lösning genom brefvets *formulering*. — *Vittnesbörd* om verkligen *fattade beslut* vid *kröningsmötet* (omöjligt att antaga, att de beseglande velat intyga en osanning). *Koncept*, hvars riktighet intygas till *utskrifning i kansliet* (hvarefter *samtlige* utställare skulle vidhänga sina insegel). — Beslutens *förpliktande kraft* beroende af *ytterligare bekräftelse* genom *dubbla bref af hvarje rike* (för de båda andra), beseglade af *konungen, drottningen, rikets råd och män och köpstäder.* — Beslutens *innehåll:* rikenas *evärdliga* förening under en konung; *gemensamt konungaval*, först bland *konungasöner; gemensamt krig;* konungens förfogande öfver *slott* och *rättskipning* enligt hvarje rikes *särskilda* lag; det *anfallna riket* skall *underhålla* de andra rikenas *hjälptrupper*, men konungen skall ansvara för *ersättning af krigsskadan; upphäfvande* af befrielsen från *krigstjänst utom landamäret; fridlöshet* gällande *inom alla tre rikena; förhandlingar* med främmande makter skötas af *konungen jämte närvarande riksråd*, dock alltid *några från hvarje rike; alla rikena* förpliktade att *gemensamt häfda dessa stadgar;* garantier för drottningens särskilda rättigheter. — Konceptet *icke* utskrifvet (vidimationen af 1425) och de sex bekräftelsebrefven *icke* utfärdade.

Unionsförhandlingarnas sannolika förlopp. Öfverläggningar och beslut om unionens bestånd och organisation. *Svenskt inflytande* starkt skönjbart (likheter mellan unionsbrefvets och svenska landslagens uttryckssätt). Tveksamhet om rådsmötets rätt att fatta bindande beslut *för framtiden* och *å de hemmavarandes vägnar;* därför uppskof med beslutens redaktion. Drottningen emot *norska arfrikets upphäfvande* och *inskränkningarna i konungamakten.* Nöjde sig med bekräftelse af *rätten att fritt förfoga öfver länen*. Efteråt påtryckning från svensk sida angående unionsbeslutens stadfästelse. Saken öfverlemnad åt drottningen, som lät den förfalla.

III.

Förhandlingar mellan konung Erik och svenskarne.

Rättskipning i unionstvister. Efter den svenska resningens utbrott kom det gemensamma konungadömet i en annan ställning till rikena än förut. I stället för att uppträda såsom herskare måste konungen såsom *part i en rättstvist* förhandla med Sverge (representeradt än af ett väpnadt parti, än af riksrådet); därigenom hans myndighet försvagad äfven i de *andra rikena* och inför *utlandet* såsom underkastad *skiljedomares, borgesmäns* och *mäklares* kontroll. — *Eriks löfte om skiljedomstol* (Stockholm, 15 nov. 1434): parter *konungen* och *Sverge* ("rikets män och inbyggare och mene allmoge"; "Engelbrekt Engelbrektsson och Erik Puke och deras medhjälpare"); domare *riksrådsledamöter af alla tre rikena* (4 från hvarje rike; rättegång i Stockholm, 8 sept. 1435); utslag efter *Sverges lag;* borgesmän för konungens löfte *Danmarks riksråd*. — *Halmstadsfördraget* (3 maj 1435) mellan fullmäktige för *konung Erik* och *Sverge:* skiljedomarnes uppdrag ändras från rättegång till *definitiv förlikning* (Stockholm, 29 juli); tills vidare vissa *stilleståndsvillkor* gällande (de svenska slottens fördelning mellan konungen och hans motståndare; ersättning för skada under fejden; "sambindelsebrefvets" företeende, m. m.); såsom vittnen några danska riksråd. — Halmstadsfördragets *bekräftelse* af *Sverges riksråd* (Stockholm, 3 juni 1435). Sedan konung Erik uteblifvit, *borgen* af *ombud för Danmark och Norge* och *Stockholms borgmästare och råd* (Norrmalm, 7 aug. 1439) för konungens uppfyllelse af Halmstadsfördraget, men med ändrad förhandlingstid (8 sept.). *Svenska rådets* förnyade *bekräftelse* af *Halmstadsfördraget* (Långholmen, 12 aug. 1435). — *Förlikningsbref* mellan *konung Erik* och *Sverge* (riksråd "å menige rikets

inbyggares och allmogens vägnar"), med *borgen* af *dansk-norske* och *svenske herrar* (Stockholm, 14 okt. 1435): riksstyrelse enligt *Sverges lag;* slottslofven efter konungens död till *vald Sverges konung;* "förbindelsebrefvens" *utfärdande* till hvarje rike; tillsättning af *svenska riksämbeten*, m. m.; andra artiklar hänskjutna till *skiljedomarne*. — *Skiljedom* (af förut utsedde domare) mellan *konung Erik* och *Sverge* ("rikets råd och alla inbyggare"), såsom supplement till förlikningen (Stockholm, 14 okt. 1435): ersättning af skada; om riksrådets hörande vid slottens förläning, m. m. — *Vittnesbörd* af *ombud för Lybeck, Hamburg, Wismar och Lüneburg* (såsom *mäklare*) om *aftal* mellan *konung Erik* och *Sverges råd* (Vadstena, 3 juni 1436); *stillestånd* (till 29 juli); *förlikningsmöte* i Kalmar (15 juli). — *Förlikningsbref* emellan *konung Erik* och *Sverge*, utfärdadt af *danska riksråd* och *de fyra tyska städernas ombud* såsom *skiljedomare* (Kalmar, 1 sept. 1436): konung Erik återtager Sverges regering, men *efter Sverges lag* (slottens förläning endast till *inländske* män); ersättning af skada, m. m.

Unionsfrågans behandling. Kalmarunionsbrefvet af 1397 företedt och diskuteradt vid Kalmarmötet 1436. Svenska riksrådets utlåtande om hvad som borde enligt svensk lag förstås med *inländske* män. *Förslag till ett nytt unionsbref.* Olika meningar om dess tillkomst och betydelse. Dess innehåll förutsätter 1397 års bref, men utmärker sig genom *mera detaljerade bestämmelser* och *skarpare betoning af konungamaktens inskränkning* (i svenskt intresse). — *Fördrag* emellan *Sverges råd* och *Danmarks råd* (Kalmar, 9 juli 1438) om *Eriks återinsättning* och *unionsvillkor:* evärdelig förening (men *icke* ovillkorligen gemensam konung); gemensamt krig; hjälptrupper; fredlöshet gällande inom alla rikena; föreningens gemensamma häfdande (= väsentligen 1397 års bref). Hänvisning till Norges deltagande i unionsförhandlingarna. — Kalmarfördragets *bekräftelse* (genom sändebud å de båda riksrådens vägnar), men *Erik förklarad afsatt* (Jönköping, 3 nov.1439). — Riksrådens (i Sverge och Danmark) myndighet öfver unionsförhållandena (genom valrikets betryggande) *stärkt och häfdad*. Försöket att grundlägga ett *unionellt arfrike* (genom fri disposition öfver slottslänen) tillbakaträngdt.

IV.

Striden om Norges unionella ställning.

Valrikets införande i Norge. Konung Erik fortfarande *erkänd i Norge;* svenska riksrådet icke sinnadt att bryta unionen (bref af juni 1439). Kristoffers *särskilda val* i Danmark (1440) icke betraktadt såsom bindande för de båda andra rikena. *Förberedelser* till *förbund mellan Sverge och Norge: provisoriskt fördrag* mellan båda rikenas *sändebud* (Lödöse, 9 febr. 1441: fred mellan rikena; ömsesidig hjälp mot anfall enligt "bebindelsebrefven"); *fördrag* mellan *ombud för båda rikenas råd* (Kalmar, midsommar(?) 1441: närmare utveckling af föregående, äfven under förutsättning af *särskilda konungar;* slottslän endast åt *infödde* män i hvartdera riket; förbehåll af samtliga riksrådens bekräftelse, som uteblef). Sverges särskilda val af Kristoffer (Sverges rättigheter inom unionen bekräftade gonom hans *särskilda konungaförsäkran* för Sverge, Köpenhamn 26 april 1441). Kristoffer *vald* till Norges konung *å möte af alla tre riksråden* (Lödöse, sommaren 1442; *formellt* genom *Norges riksråd* och *norska allmogens fullmäktige*).

Frågan om svensk-norsk eller dansk-norsk union. *Skilda konungaval* i Danmark och Sverge (1448). *Dubbelt konungaval* i Norge (1449). *Karl Knutsson: förklaring* af *norska riksrådsledamöter* (Bohus, 26 febr.; till Norges bästa att hafva samma konung som Sverge); *allmogens samtycke* till hans val (Frostating, 17 juni; Voss, 21 sept.; Hedemarken och Uplanden, 25 okt.; Romarike, 4 nov.); *Karls norska konungaförsäkran* (Trondhjem, 20 1439). — Riksrådens (i Sverge och Danmark) myndighet öfver unionsförhållandena (genom valrikets betryggande) *stärkt och häfdad*. Försöket att grundlägga ett *unionellt arfrike* (genom fri disposition öfver slottslänen)

tillbakaträngdt.

IV.

Striden om Norges unionella ställning.

Valrikets införande i Norge. Konung Erik fortfarande *erkänd i Norge;* svenska riksrådet icke sinnadt att bryta unionen (bref af juni 1439). Kristoffers *särskilda val* i Danmark (1440) icke betraktadt såsom bindande för de båda andra rikena. *Förberedelser* till *förbund mellan Sverge och Norge: provisoriskt fördrag* mellan båda rikenas *sändebud* (Lödöse, 9 febr. 1441: fred mellan rikena; ömsesidig hjälp mot anfall enligt "bebindelsebrefven"); *fördrag* mellan *ombud för båda rikenas råd* (Kalmar, midsommar(?) 1441: närmare utveckling af föregående, äfven under förutsättning af *särskilda konungar;* slottslän endast åt *infödde* män i hvartdera riket; förbehåll af samtliga riksrådens bekräftelse, som uteblef). Sverges särskilda val af Kristoffer (Sverges rättigheter inom unionen bekräftade gonom hans *särskilda konungaförsäkran* för Sverge, Köpenhamn 26 april 1441). Kristoffer *vald* till Norges konung *å möte af alla tre riksråden* (Lödöse, sommaren 1442; *formellt* genom *Norges riksråd* och *norska allmogens fullmäktige*).

Frågan om svensk-norsk eller dansk-norsk union. *Skilda konungaval* i Danmark och Sverge (1448). *Dubbelt konungaval* i Norge (1449). *Karl Knutsson: förklaring* af *norska riksrådsledamöter* (Bohus, 26 febr.; till Norges bästa att hafva samma konung som Sverge); *allmogens samtycke* till hans val (Frostating, 17 juni; Voss, 21 sept.; Hedemarken och Uplanden, 25 okt.; Romarike, 4 nov.); *Karls norska konungaförsäkran* (Trondhjem, 20nov.; rikets styrelse genom *infödde* män). *Kristiern af Oldenburg: norska riksrådets val*, (Oslo, 3 juni); *Kristierns norska konungaförsäkran* (Marstrand, 3 juli). I båda konungaförsäkringarna *norska valriket bekräftadt*. — *Svenska* och *danska* riksrådens ingripande till *Kristierns* förmån. *Halmstadsmötet* (13 maj 1450); konung Karls och rådets sändebud förpliktade honom att afstå sin rätt till Norge. *Arbogamötet* (10 juni 1450): konung Karls *bekräftelse* af Halmstadsaftalet (med förbehåll af sin norska *konungatitel*); riksrådets förklaring om konungens *ansvarsbefrielse* för denna afsägelse. Danska riksrådets *protest* mot konung Karls förbehåll (Köpenhamn, 29 nov. 1450). — *Norska riksrådets bekräftelse* af konung Kristierns val (1 aug. 1450). *Norska* och *danska riksrådens beslut* om *Norges ständiga union* med *Danmark* (Bergen 29 aug. 1450): båda rikenas styrelse med *infödde* män; gemensamt krig, ömsesidig hjälp; *gemensamt konungaval* i *Halmstad*, genom *båda rikenas råd*, närmast bland *konungasöner* (jfr 1397 års bref). — *Konung Karls vad* till *påfven* (dennes undvikande utslag, 1 april 1452).

Frågan om de tre rikenas union. *Halmstadsbrefvet* (13 maj 1450): efter *endera* konungens död *möte i Halmstad* af *tolf riksråd* från hvardera riket; antingen den *efterlefvandes hyllning* eller tills vidare *riksföreståndare* i det andra riket; efter *båda* konungarnes död vid nytt sådant möte *gemensamt konungaval*, närmast bland *konungasöner;* rikenas styrelse med *infödde* män; gemensamt krig och försvar; om fridlöshet m. m. (jfr 1397 års bref); förbehåll för *Norges tillträde*. — *Riksrådens* unionella myndighet ytterligare *stärkt* och *utsträckt till Norge.*

V.

Oldenburgska arfrikesplaner.

Unionens återupprättande. Konung Karls fördrifvande (1457). Konung Kristierns *framställningar* (1457) nov.; rikets styrelse genom *infödde* män). *Kristiern af Oldenburg: norska riksrådets val*, (Oslo, 3 juni); *Kristierns norska konungaförsäkran* (Marstrand, 3 juli). I båda konungaförsäkringarna *norska valriket bekräftadt*. — *Svenska* och *danska* riksrådens ingripande till *Kristierns* förmån. *Halmstadsmötet* (13 maj 1450); konung Karls och rådets sändebud förpliktade honom att afstå sin rätt till Norge. *Arbogamötet* (10 juni 1450): konung Karls *bekräftelse* af Halmstadsaftalet (med förbehåll af sin norska *konungatitel*); riksrådets förklaring om konungens *ansvarsbefrielse* för denna afsägelse. Danska riksrådets *protest* mot konung Karls förbehåll (Köpenhamn, 29 nov. 1450). — *Norska riksrådets bekräftelse* af konung Kristierns val (1 aug. 1450). *Norska* och *danska riksrådens beslut* om *Norges ständiga union* med *Danmark* (Bergen 29 aug. 1450): båda rikenas styrelse med *infödde* män; gemensamt krig, ömsesidig hjälp; *gemensamt konungaval* i *Halmstad*, genom *båda rikenas råd*, närmast bland *konungasöner* (jfr 1397 års bref). — *Konung Karls vad* till *påfven* (dennes undvikande utslag, 1 april 1452).

Frågan om de tre rikenas union. *Halmstadsbrefvet* (13 maj 1450): efter *endera* konungens död *möte i Halmstad* af *tolf riksråd* från hvardera riket; antingen den *efterlefvandes hyllning* eller tills vidare *riksföreståndare* i det andra riket; efter *båda* konungarnes död vid nytt sådant möte *gemensamt konungaval*, närmast bland *konungasöner;* rikenas styrelse med *infödde* män; gemensamt krig och försvar; om fridlöshet m. m. (jfr 1397 års bref); förbehåll för *Norges tillträde*. — *Riksrådens* unionella myndighet ytterligare *stärkt* och *utsträckt till Norge.*

V.

Oldenburgska arfrikesplaner.

Unionens återupprättande. Konung Karls fördrifvande (1457). Konung Kristierns *framställningar* (1457)om sin *svenska tronkandidatur* (med erkännande af *valriket*): 1) Köpenhamn, 25 mars: löfte om styrelse efter *Sverges lag; stadfästelse af unionsvillkoren* ("bebindningsbrefven"); återlemnande af svenska gods och afsöndrade landskap; borgen af *konungens bröder* och *danska riksråd;* 2) Köpenhamn, 3 april: = föregående, men *förstärkt borgen* af *flere riksråd* och *hertigen i Slesvig;* 3) Djurhamn, 3 juni: försäkran, att han ej kommit för att *framtvinga konungaval*, utan till konungens skydd mot konung Karl; 4) Kungshamn, 22 juni: *bekräftelse* af 1) och 2), *unionsvillkoren* inbegripna, dock med *undantag af Halmstadsbrefvet;* löfte att *ej förena några län med kronan*, m. m. Konung Kristiern *vald* till Sverges konung (Stockholm, 23 juni, *möte af frälse och allmoge*, utlyst af *riksrådet;* vid Mora, 2 juli); *krönt* i Upsala, 3 juli. Hans *stadfästelsebref* å *unionen* mellan de tre rikena enligt "artiklarna i bebindningsbrefven" (Stockholm, 16 juli 1457), med *borgen* af *svenska riksrådet.*

Nya garantier för tronföljden. Konung Kristierns son *Hans* hyllad å *danska landstingen* (1455; emot konungaförsäkran). *Möte af de tre rikenas råd i Skara* (jan. 1458); *norska riksrådets* löfte att efter konungens död *taga hans äldste son till konung*, med erkännande af *drottningens förmyndarskap* (19 jan.); närvarande *svenska riksråds* löfte om det samma, jämte *trohetsförpliktelse till drottningen* (21 jan.). Instämmande *förpliktelsebref* af: andra *svenska riksråd* och *stormän* (Upsala, 6 febr; Vexiö, 9 april; Linköping, 17 april; *Stockholms stad*, 17 mars; *Helsinglands allmoge*, 3 maj; *Kalmar stad*, 17 juli). Hans formligen *vald* af *riksråd, lagmän, frälse* och *allmoge* i Stockholm (28 maj 1458). *Drottningens* maktställning garanterad genom vidsträckta *lifstidslän* (med åberopande af Kristoffers morgongåfvebref och med *borgen* af *svenska riksrådet;* Stockholm, 29 maj 1458).

Unionens sönderfallande. Resning i Sverge mot konung Kristiern (1463); inbördes krig och konung Kristierns anfall (1464—71). Sverges splittring i stormanslän (KarlKnutsson och hans fiender; Axelssönerna; Sten Stures riksföreståndarskap). — Unionella *processaftal* och *stilleståndsfördrag* (Jönköping och Nyköping, 1466; Stockholm, 1468; Kungssäter och Stockholm, 1471; Kalmar, 1472, 1473, 1474). *Rättegång* i *Kalmar* emellan *konungens* och *svenska regeringens prokuratorer* inför *utskott* af *svenska* och *dansk-norska riksråden;* domstolens *utslag* (26 aug. 1476): målets hänskjutande till *förhandlingar* emellan *konungen* och *fyra svenska riksråd; uppgörelse* emellan dem angående konungens erkännande i Sverge (Ronneby, 30 aug. 1476): *konungens försäkran* (*förläningar* endast med *svenska rådets samtycke; årliga unionella rådsmöten; unionellt konungaval* i *Halmstad* eller *Kalmar*, m. m.) och *de fyra svenska riksrådens försäkran* (att arbeta för konungens återinsättning 1477). *Intet faktiskt resultat*. — Process emellan konungen och Sverge inför *påfven* om *drottningens morgongåfva*. — Unionen *formellt erkänd*, men *inskränkt* till garanti för stormännens godsbesittning och fria samfärdsel inom rikena. *Riksrådens* myndighet å nyo häfdad emot konungadömets maktsträfvan.

VI.

Riksrådens unionsplaner.

Förhandlingar om unionens återupprättande. Efter konung Kristierns död (1481) fästes i intet af rikena något afseende vid hans sons föregående val, utan tronen betraktades såsom *ledig* (ehuru konung Hans själf genast antog full konungatitel). Svenska sändebud i Danmark och Norge (hösten 1481). *Fördrag* mellan *svenska* och *norska riksråden* (Oslo, 1 febr. 1482): till förebyggande af krig mellan rikena och utländske mäns intrång ömsesidigt försvar och *gemensamma förhandlingar om konungavalet* (norska klagomål öfver *regeringsmissbruk*). *Danska rådet* sökte förhandla *särskildt* med hvartdera af de båda Knutsson och hans fiender; Axelssönerna; Sten Stures riksföreståndarskap). — Unionella *processaftal* och *stilleståndsfördrag* (Jönköping och Nyköping, 1466; Stockholm, 1468; Kungssäter och Stockholm, 1471; Kalmar, 1472, 1473, 1474). *Rättegång* i *Kalmar* emellan *konungens* och *svenska regeringens prokuratorer* inför *utskott* af *svenska* och *dansk-norska riksråden;* domstolens *utslag* (26 aug. 1476): målets hänskjutande till *förhandlingar* emellan *konungen* och *fyra svenska riksråd; uppgörelse* emellan dem angående konungens erkännande i Sverge (Ronneby, 30 aug. 1476): *konungens försäkran* (*förläningar* endast med *svenska rådets samtycke; årliga unionella rådsmöten; unionellt konungaval* i *Halmstad* eller *Kalmar*, m. m.) och *de fyra svenska riksrådens försäkran* (att arbeta för konungens återinsättning 1477). *Intet faktiskt resultat*. — Process emellan konungen och Sverge inför *påfven* om *drottningens morgongåfva*. — Unionen *formellt erkänd*, men *inskränkt* till garanti för stormännens godsbesittning och fria samfärdsel inom rikena. *Riksrådens* myndighet å nyo häfdad emot konungadömets maktsträfvan.

VI.

Riksrådens unionsplaner.

Förhandlingar om unionens återupprättande. Efter konung Kristierns död (1481) fästes i intet af rikena något afseende vid hans sons föregående val, utan tronen betraktades såsom *ledig* (ehuru konung Hans själf genast antog full konungatitel). Svenska sändebud i Danmark och Norge (hösten 1481). *Fördrag* mellan *svenska* och

norska riksråden (Oslo, 1 febr. 1482): till förebyggande af krig mellan rikena och utländske mäns intrång ömsesidigt försvar och *gemensamma förhandlingar om konungavalet* (norska klagomål öfver *regeringsmissbruk*). *Danska rådet* sökte förhandla *särskildt* med hvartdera af de bådaandra rikena. *Fördrag* emellan *svenska* och *danska riksråden* (Kalmar, 17 aug. 1482): *bekräftelsen* af *rikenas förening under en lag*, men valet *uppskjutet* till möte af *alla tre riksråden* (*norskt förslag* till "artiklar om regementet" framställdt af *svenska rådet*). *Svenska* och *danska riksrådet* utlyste (Köpenhamn, 14 okt. 1482) *unionellt rådsmöte* till *Halmstad* (13 jan. 1483). Förvecklingar emellan *danska* och *norska råden* bilagda genom *svensk medling*.

Halmstadsrecessen. Mötet i Halmstad ledde endast till uppgörelse mellan *danska* och *norska råden;* de svenska ombuden *utan valfullmakt* (Sten Stures "ögonsjukdom"). *Gemensamt danskt-norskt konungaval*. Konungens *gemensamma handfästning* (1 febr. 1483) för *Danmark* och *Norge*, med förebehåll af dess giltighet äfven för *Sverge*. — *Unionen* emellan de tre rikena *stadfäst* i *samma omfattning* som enligt 1397 års bref: gemensamt krig och ömsesidig hjälp; fridlöshet gällande i alla rikena; unionens häfdande, etc. Men unionskonugen bunden af *de tre riksråden* vid *krigsförklaring* och eljes af *årliga utskottsmöten* (af de tre riksråden). — Hvarje rikes *särskilda styrelse* garanterad genom *rådets samtycke* till *förläningar, utnämningar* af *riksråd* och *rättartingsdomare, förbud* (af varor till ut- eller införsel), *beskattning* (jämte "ridderskapet och *någon* allmoge"), *användning utom riket* af dess inkomster, *betalning* af konungens gäld. *Särskild drätsel* i hvarje rike med räkenskap inför *rådet*. Län och ämbeten endast åt *infödde* män (äfven i *städerna*). Ingen skyldig att svara inför *domstol utom riket*. Konungen skall vistas *ett år i sänder* i hvarje rike (undantag med *rådets samtycke); fyra riksråd regenter* i konungens frånvaro. *Slottslofven* efter konungens död till *rådet*. — *Stormansväldet* ytterligare garanteradt genom *rådets domsrätt* öfver *sina medlemmar* och *ridderskapet;* genom "gode mäns" rätt att *befästa sina gårdar;* genom upprätthållandet af *pantelän utan tjänst;* genom *stadfästelse* af alla *kronans jordabyten med frälset;* genom förbud mot konungens och *ofrälse* ("ofri") mans *panttagande* eller *köp affrälsegods* och mot förläningar åt "vanbördingar"; *länsinnehafvarne* frie från *inkvartering*. — *Biskopsväldet* garanteradt genom förbud mot konungens intrång i *kyrkliga val* (äfven påfliga privilegier *ogiltiga*), i *kyrkans domsrätt* och *egendomsförvaltning;* ingen inkvartering *af knektar* hos *biskopar* eller *kloster*. — Särskilda löften angående Sverge och Norge (bland annat om afsöndrade landskap; om nedläggandet af drottningens process). — Om konungen bryter handfästningen, ega *de tre rikenas gode män* (= råden) att "undervisa" honom och i nödfall *afvärja rättskränkningen* med *alla rikenas inbyggares hjälp = unionell garanti* för *rådsväldet* i hvarje *särskildt* rike.

Kalmarrecessen. Enligt konungens löfte i Halmstad hölls möte mellan *danska* och *svenska riksråd* i *Kalmar* (aug.—sept. 1483). *Halmstadsrecessen* antagen (och af båda riksråden beseglad) äfven såsom *svensk handfästning*, men med *ytterligare inskränkningar i konungamakten*. — *Kalmarrecessens tillägg: andlig* och *världslig husbonde* "konung öfver sin landbo" (= rätt till sakören); ingen *inkvartering af knektar* i *köpstäder; fyra svenska riksråd* (2 andl. och 2 världsl.) utnämnas *omedelbart* af *konungen* till *regenter* i hans frånvaro och *riksföreståndare* efter hans död (komplettering genom *rådets* val); "gode män" ega *neka konungen tillträde* till sina befästa gårdar äfvensom *gifva skydd* åt dem, som råkat ut för konungens vrede. Efter recessens besegling äfven af *konungen, hans moder* och *broder* skulle konungen hyllas i Sverge *1484*.

VII.

Arfrikesplanerna återupptagna.

Sverges motstånd mot riksrådsunionen. Det *svenska riksföreståndarskapets* kraf på *konungadömets rättigheter* (välde öfver länen m. m.) och dess konflikt med *frälsegods* och mot förläningar åt "vanbördingar"; *länsinnehafvarne* frie från *inkvartering*. — *Biskopsväldet* garanteradt genom förbud mot konungens intrång i *kyrkliga val* (äfven påfliga privilegier *ogiltiga*), i *kyrkans domsrätt* och *egendomsförvaltning;* ingen inkvarter*ing af knektar* hos *biskopar* eller *kloster*. — Särskilda löften angående Sverge och Norge (bland annat om afsöndrade landskap; om nedläggandet af drottningens process). — Om konungen bryter handfästningen, ega *de tre rikenas gode män* (= råden) att "undervisa" honom och i nödfall *afvärja rättskränkningen* med *alla rikenas inbyggares hjälp = unionell garanti* för *rådsväldet* i hvarje *särskildt* rike.

Kalmarrecessen. Enligt konungens löfte i Halmstad hölls möte mellan *danska* och *svenska riksråd* i *Kalmar* (aug.—sept. 1483). *Halmstadsrecessen* antagen (och af båda riksråden beseglad) äfven såsom *svensk handfästning*, men med *ytterligare inskränkningar i konungamakten*. — *Kalmarrecessens tillägg: andlig* och *världslig husbonde* "konung öfver sin landbo" (= rätt till sakören); ingen *inkvartering af knektar* i *köpstäder; fyra svenska riksråd* (2 andl. och 2 världsl.) utnämnas *omedelbart* af *konungen* till *regenter* i hans frånvaro och *riksföreståndare* efter hans död (komplettering genom *rådets* val); "gode män" ega *neka konungen tillträde* till sina befästa gårdar äfvensom *gifva skydd* åt dem, som råkat ut för konungens vrede. Efter recessens besegling äfven af *konungen, hans moder* och *broder* skulle konungen hyllas i Sverge *1484*.

VII.

Arfrikesplanerna återupptagna.

Sverges motstånd mot riksrådsunionen. Det *svenska riksföreståndarskapets* kraf på *konungadömets rättigheter* (välde öfver länen m. m.) och dess konflikt medriksrådet. *Rådets förhandlingar* med unionskonungen om hans erkännande på *Kalmarrecessens villkor* (fördrag i Kalmar 1484, Nya Lödöse 1494, Stockholm 1494, Kalmar 1495). *Riksföreståndarens afsättning* (rådsmöte i Kalmar, febr. — mars 1497); konung Hans' *uppfordran till svenskarne* att erkänna hans rätt enligt Kalmarrecessen (Köpenhamn, 28 maj 1497); Sten Stures *afsägelse* (utanför Stockholm, 6 okt. 1497). *Svenska riksrådets* hyllning af konung Hans på grund af Kalmarrecessen och "rikenas eviga förbindelse" (Stockholm 18 okt. 1497).

Försök att häfda arfriket. Konung Hans' son Kristiern vald och hyllad i *Danmark* (1487, af *riksrådet* och *landstingen*; bekräftelse 1497) och *Norge* (1489, af riksrådet). *Svenska rådets vittnesbörd* (Stockholm 29 nov. 1497) om konung Hans' val af lagmännen och landskapsnämnderna (i Stockholm, 25 nov. och kröning 26 nov); med åberopande af *hans val under konung Kristierns tid* (jfr dess *öppna bref*, 1 dec. 1497). *Svenska rådets samtycke* (Stockholm 5 dec. 1497) till *Kristierns erkännande* såsom *Sverges konung* efter fadrens död; med åberopande af hans *danska* och *norska val*, och med utlysning af *valmöte* (i Stockholm midsommar 1498) enligt *Sverges lag* (lagmännen; 12 frälsemän och odalbönder af hvarje lagsaga; en borgmästare, en rådman och 2 borgare af hvarje stad). *Svenska rådets samtycke* till konungens utdelning af *svenska fataburslän* åt *danskar* och *norrmän* (Stockholm, 17 dec. 1497). *Stockholms stads trohetsförpliktelse* till konung Hans och *hans efterkommande* (2 jan. 1498). *Sten Stures* och *svenska rådets trohetsförpliktelser* till konung Hans och *hans son Kristiern* (Stockholm, 16 febr. 1499); instämmande af *Stockholms stad* (2 mars 1499). Det *formliga valet* af Kristiern förrättadt i Stockholm, 29 maj 1499 (*kungörelse* af *svenska riksrådet*, Stockholm 22 juni, 1499, med åberopande af konung Hans' val under fadrens lifstid, "gamle bebindinger" emellan rikena *under Margareta*, Kalmarrecessen, *Sverges lag* och dansk-norskaföredömen). *Slottslofven* efter konungens död ställd till *konung*

Kristiern.

Sverges resning emot arfriket. Konung Hans fördrifven och Sten Sture vald till riksföreståndare (1501); Svante Nilssons och Sten Sture den yngres riksföreståndarskap. *Stilleståndsfördrag* och *rättegångsaftal* emellan *Sverge* och *konung Hans* (i Kalmar 1504). *Process* inför *kejsaren* (hans *utslag*, 13 nov. 1505; *aktförklaring* mot svenskarne, 2 okt. 1506; *exekutionsdekret*, 23 okt. 1506). Nya *fördrag* emellan konung Hans och Sverge (Köpenhamn, april 1508; Varberg, 30 juni 1508; Helsingborg, 14 jan. 1509; Köpenhamn, 17 aug. 1509, om *provisorisk tribut;* Malmö, 23 april 1512). Tronskiftet i Danmark (1513); Kristierns *dansk-norska handfästning*. *Fördrag* emellan *Sverge* och *konung Kristiern* (Köpenhamn, 15 juli 1513 och 29 juli 1515; Stockholm och Stäkesund, 12 sept. 1518). *Process* inför *påfven* och *svenskarnes bannlysning* (1519).

Arfrikets erkännande i Sverge. Efter konung Kristierns seger *fredsfördrag* med *svenska riksrådet* (Upsala, 6 mars 1520; Köpenhamn, 31 mars), med löfte om styrelse efter *Sverges lag* och Kalmarrecessen. Konung Kristierns *svenska riksdagskallelse* (utanför Stockholm, 15 maj 1520). *Stockholms kapitulation* (5 sept. 1520). *Stockholms slottslofven* efter konungens död ställd till *hans son* och *gemål (riksrådets förklaring*, 7 sept. 1580; *Stockholms stads hyllningsbref*, 8 sept. och 22 nov. 1520). *Svenska riksrådets förklaring* (Stockholm, 31 okt. 1520), att Sverges rike tillhör konung Kristiern *med arfsrätt* "och icke efter någon utväljelse"; med åberopande af kejserliga sändebudets tolkning af S:t Eriks lag och konungens härkomst af S:t Eriks rätta blod. — *Unionsstridernas resultat för Sverge = vägen banad för ett starkt arfkonungadöme*.